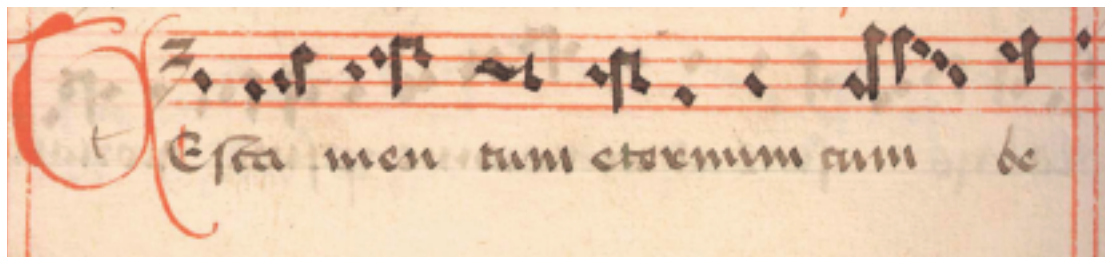

In nat̃ s̃a bernardj qđ ē. xij. kl̃ sept̃. ad primas vesp̃as. Ant̃

Vir sancti uir pulcre et omnes semite eius pa
cifice quia lignum uite apprehendit. e v o v a e. **S**em
tal iusticie uias q̃s sanctorū custodiens uir beatus cursum
uite in pace consummavit. e v o v a e. **B**enedictio do
mini super caput iusta memoria eius in secula seculorū. ae.
Consurgens diluculo quesivit bona pater sanctus. quasi
florens ulum germinavit. e v o v a e. **I**ntestam̃tis pa
as stetit semen illius et usq̃ in eternum permanet glo
ria eius. e v o v a e. **ymnus** **I**ste confessor **tres cūct̃ hoc**
Beatus bernar
dus. quasi uas auri solidum
orna tum omni lapide precio so fluentia gra
tie propinavit ut populo. Et acce pit stolam glorie
in consummatio ne: vir turis

Begin van het responsorie
Testamentum aeternum,
gezongen in de Dompropstei
Kirnberg. Diözesanarchiv
Wien, hs. D 4.

2 EDITIE VAN HET PLECHELMUSOFFICIE

2.1 Inleiding

Van het Oldenzaalse Plechelmusofficie zelf is alleen de tekst uit Rovenius' *Officia Sanctorum* over, en dat heeft ons de weg gewezen naar een reconstructie van de melodieën. De gezangen zijn nagespeurd met behulp van de databank van CANTUS, waarin duizenden officiegezangen uit heel middeleeuws Europa opgenomen zijn.¹ Zoals elders in dit boek beschreven is, bleek het Plechelmusofficie een pastiche van gezangen voor andere heiligen te zijn. Met name gezangen van de cisterciënzer abt Bernardus zijn goed vertegenwoordigd, en daarnaast zijn er gezangen voor de Oostenrijkse Rupertus en/of het Commune van een belijder.

De hiervolgende editie is zoveel mogelijk gebaseerd op de teksten van *Officia Sanctorum* 1640; de melodieën zijn getranscribeerd naar verschillende handschriften, aangezien er niet één handschrift bekend is dat alle gezangen bevat. Van deze handschriften komt er niet één uit Oldenzaal. Een groot deel van de melodieën is afkomstig uit de zogenaamde *Fragmenta Tongrensia* uit de Onze-Lieve-Vrouwekerk van Tongeren.² Dit is een verzamelhandschrift dat onder andere een aantal officies bevat, waaronder dat voor Bernardus volgens de seculiere ordo. Op enkele plaatsen was dit handschrift slecht leesbaar, en hebben we aanvullingen gehaald uit een handschrift afkomstig uit de cisterciënzer abdij van Villers.³

Voor enkele andere gezangen verwees de CANTUS databank ons naar handschriften die verder weg ontstaan zijn: de Rupertus-gezangen staan in een 15e- of 16e-eeuws vesperale uit het Oostenrijkse Kirnberg an der Mank,⁴ en de eerste lauden-antifoon *Iste sanctus* (overigens redelijk wijd bekend) hebben we gehaald uit een antifo-

nale van Zwiefalten, vervaardigd in de 12e eeuw, maar in de 13e of 14e eeuw van nieuwe muzieknotatie voorzien.⁵ We hebben voor handschriften uit het Duitse rijk gekozen, omdat het melodische 'dialect' van het gregoriaans dat hier in gebruik was dicht bij dat van het bisdom Utrecht (en dus bij dat van de kerk van St. Plechelmus) stond dan dat van handschriften uit andere delen van Europa.

Het eerste deel van de editie bestaat uit de tekst van het officie, vergezeld van een vertaling. De tekst is gegeven volgens Rovenius' *Officia Sanctorum* 1640; bij enkele onderdelen die alleen met een incipit zijn aangeduid (zoals de versikels) is tussen vierkante haken de aanvulling gegeven. De hymne *Iste confessor*, die in *Officia Sanctorum* 1640 eveneens alleen met incipit is aangeduid, hebben we niet aangevuld; een volledige versie is te vinden in vele moderne liturgische boeken, en in een aantal middeleeuwse bronnen (waaronder hs U406).⁶ Hetzelfde geldt voor de invitoriumspsalm en de andere psalmen. De lezingen daarentegen zijn volledig uitgeschreven in *Officia Sanctorum* 1640, maar in de onderhavige editie alleen bij hun incipit aangeduid. De reden hiervoor is dat ze elders in deze bundel te vinden zijn, en aangezien deze editie zich op de gezangen richt, vonden wij een opname hier niet zinvol.

Dan volgt de editie van de gezangen. De handschriften die hiervoor gebruikt zijn vertonen hier en daar tekstafwijkingen ten opzichte van *Officia Sanctorum* 1640. We hebben waar mogelijk de tekst van *Officia Sanctorum* 1640 gevolgd, maar in enkele gevallen waren we gedwongen een afwijkende versie te nemen, omdat deze niet genegeerd kon worden zonder de melodie te verminken. Dit alles is vermeld in het commentaar bij elk gezang. In enkele gevallen was het niet mogelijk de melodie terug te vinden; deze gezangen ontbreken in de muzikeditie.

De gezangen staan in de handschriften niet altijd in dezelfde volgorde als in het Plechelmus-

Eerste pagina van het officie voor Bernardus, uit een vroeg 13e-eeuws handschrift uit Tongeren. KB Den Haag, hs 70 E 4, f. 107r.

officie van *Officia Sanctorum* 1640. Dat heeft gevolgen voor het *Gloria Patri*, de lofprijzing aan de Drie-eenheid die gezongen hoort te worden bij responsories die een nocturne afsluiten. We hebben dan ook alleen die responsories van een *Gloria Patri* voorzien die aan het einde van een nocturne staan; dat zijn *Testamentum aeternum* en *In timore Dei*. Dat hield in dat we soms een *Gloria* moesten weglaten waar de handschriften dat wel hadden.

Rest ons nog te zeggen dat de editie licht van karakter is gehouden. We hebben een uitgebreid kritisch apparaat vermeden, en de gezangen simpelweg getranscribeerd uit de handschriften zoals in onderstaande tabel is aangegeven. Waar de handschriften correcties of rasuren hadden, hebben we doorgaans stilzwijgend de gecorrigeerde lezing gegeven. Bij de transcriptie van liquescentnoten (waarbij er steeds twee mogelijkheden zijn, namelijk met alleen een hoofdtoon en met een secundaire

toon) is steeds de versie genomen die ons muzikaal het meest logisch leek. Het gebruik van mol en herstellingsteken is normaal gesproken naar het leidhandschrift van het betreffende gezang, en slechts in een enkel geval genormaliseerd; dit is bij het commentaar vermeld. Daar waar een mol na de betreffende noot is gezet in plaats ervoor (wat in meerdere middeleeuwse handschriften voorkomt, en ook in Den Haag 70 E 4) is dit stilzwijgend genormaliseerd. Ook ongebruikelijke neumengroeperingen (zoals bijvoorbeeld de clivis subpunctis in plaats van een climacus) zijn genormaliseerd; deze zijn immers sterk afhankelijk van de gewoonte van een bepaalde notator of schrijfschool, en aangezien wij verschillende handschriften uit ver van elkaar gelegen gebieden hebben moeten gebruiken, zou niet-normaliseren leiden tot het ongewenste verschijnsel van meerdere geheel verschillende schrijfgewoontes binnen één en hetzelfde officie.

2.2 Het Plechelmusofficie

Liturgische positie	genre	incipit	modus	oorspronkelijke heilige	leidhandschrift
Ad ias vespas	hymne	Christe regnans cum Patre	?	?	?
	versikel	Amavit eum Dominus Respons Stolum glorie	algemeen bekend		
	Magnificat- ant. oratio	Magnificavit sanctum suum Deus qui fidelibus tuis	1	Bernardus Rupertus	Den Haag, KB, 70 E 4
In Translatione	oratio	Omnipotens sempiterne Deus, apud quem semper est			
Ad invitatorium	invitatoriums- ant.	In confessione laudis	4	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
re nocturne	antifoon	Viae viri sancti	1	Bernardus Comm. confessoris	Den Haag, KB, 70 E 4
	antifoon	Semitas justitiae	2	Bernardus Comm. confessoris	Den Haag, KB, 70 E 4
	antifoon	Benedictio Domini	3	Bernardus Comm. confessoris	Den Haag, KB, 70 E 4
	versikel responsorie	niet aangegeven Prima virtus viri sancti Vers Totum in eo	1	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
	responsorie	Virtute multa Vers A pueritia	5	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4

	responsorie	In timore Dei Vers Pastor populi Vers Gloria Patri	1	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
2e nocturne	antifoon	Consurgens diluculo	4	Bernardus Comm. confessoris	Den Haag, KB, 70 E 4
	antifoon	In testamentis pacis	5	Bernardus Comm. confessoris	Den Haag, KB, 70 E 4
	antifoon	Exaltavit Dominus	6	Bernardus Comm. confessoris	Den Haag, KB, 70 E 4
	versikel	Elegit eum Respons Ad sacrificandum		algemeen bekend	
	lectio IV	Plechelmus, ex regno Scotiae			
	responsorie	O Odoriferum lilium Vers Fac laudantes	2	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
	lectio V	Porro Plechelmus aliquandiu			
	responsorie	Acceptit vir sanctus Vers Et in lege Dei	6	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
	lectio VI	In gravescente verò			
	responsorie	Testamentum aeternum Vers Magnalia hominis Vers Gloria Patri	1	Rupertus	Wenen, Diözesan- archiv, D-4
3e nocturne	antifoon	Quasi oliva pullulans	7	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
	antifoon	Porrexit manum	8	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
	antifoon	Ampliavit gentem suam	1	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
	versikel	Tu es sacerdos Respons Secundum ordinem		algemeen bekend	
	homilia in ev.	Homo quidem peregrè [met een verwijzing naar het commune confessoris]			
	responsorie	O Oliva fructifera Vers Introisti in potentias	7	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
	responsorie	De praesenti Babylonia Vers Hic fulget miraculorum	?	?	?
	Er is geen negende responsorie aangegeven; waarschijnlijk is hiervoor in de plaats het Te Deum gezongen.				
	Ad laudes et per horas antifoon	Iste sanctus dignus	1	Comm. confessoris Gallus	Karlsruhe, Badische Landesbibl., Aug. Perg. LX
	antifoon	Honoravit Deum	2	Bernardus Rupertus	Den Haag, KB, 70 E 4
	antifoon	Extulit manus	3	Bernardus Rupertus	Den Haag, KB, 70 E 4
	antifoon	Dedit Dominus	4	Bernardus Rupertus	Den Haag, KB, 70 E 4
	antifoon	Replevit sanctum suum	7	Bernardus	Den Haag, KB, 70 E 4
	hymne	Jesu redemptor omnium*		Comm. confessoris	
	Benedictus- ant.	Benedictus Dominus Deus	5/6	Bernardus Rupertus	Den Haag, KB, 70 E 4

Ad 2as vesperas	antifoon	Sanctus Dei confessor Plechelmus	?	?	?
	antifoon	Christus purgavit	?	?	?
	antifoon	Os suum aperuit	?	?	?
	antifoon	Excubabat quotidie	?	?	?
	antifoon	Quasi stella matutina	?	?	?
	Magnificat- ant.	Exultet in Domino spiritus	I	Bernardus Rupertus	Den Haag, KB, 70 E 4

2.3 De tekst uit *Officia Sanctorum 1640*
vertaling: Gerard Bartelink

DIE XV. JULII.

Oldensaliae, Dioecesis Daventriensis.
In festo sancti Plechelmi, Episcopi & Confessoris, Pa-
troni Collegiatae Ecclesiae Oldensaliensis. Duplex, cum
Octavam.

Omnia de Communi Confessoris Pontificis, praeter ea
quae hic sunt propria.

Ad Vesperas, Antiph. Iste Sanctus digne (!), cum re-
liquis de Laudibus. Psalm. Dixit Dominus, cum reli-
quis de Dominicae & loco ultimi, Psalmus, Laudate
Dominum omnes gentes. Capitulum, Ecce sacer-
dos magnus.

Hymnus.

O Christe regnans cum Patre,
Orbis Redemptor inclyte,
Nostris faveto vocibus,
Hymnum tibi canentibus,
Plechelmus adsit Pontifex,
Nostram salutem promovens,
Cuius diem cum laudibus
Festum canendo ducimus.
Pro te reliquit patriam,
Mundique sprevit gloriam.
Nunc gaudet inde coelicam,
Lucis supernae lauream.
Fixit cruci carnem suam,
Se corde mactans hostiam;
Nos mente sanet debiles,
Exaudiatque supplices.
Nostri reatus conscii
Quod te timemus alloqui,
Hoc eius interventibus
Largire supplicantibus.
Ignosce quod deliquimus,
Concede quod deposcimus;
Aufer tenebras mentibus,

OP DE VIJFTIENDE JULI.

Te Oldenzaal, dat behoort tot het bisdom Deventer.
Op het feest van de heilige Plechelmus, bisschop en belij-
der, patroon van de Oldenzaalse kanunnikskerk.
Dubbel feest, met octaaf.

Alles wordt genomen uit het commune van een bisschop /
belijder, behalve het eigene dat hier bijeengebracht is.

Bij de vespers zingt men de antifoon Deze heilige ver-
dient, met de overige antifonen uit de lauden. Verder de
psalm De Heer heeft gezegd [ps. 109], met de andere
psalmen van de zondag. Als laatste psalm wordt evenwel
gezongen: Prijst de Heer, alle volkeren [ps. 116]. Ca-
pitulum: Zie de hogepriester [Sir. 50: 5-7].

Hymne:

O Christus die samen met de Vader heerst,
roemruchte Verlosser van de wereld,
luister welwillend naar onze stemmen,
nu wij voor U een loflied zingen.
Moge bisschop Plechelmus hierbij aanwezig
zijn,
en ons welzijn en heil bevorderen,
op wiens feestdag wij hier samen zijn
om zijn lof te zingen.
Voor U heeft hij zijn vaderland verlaten,
en verachtte hij de aardse roem.
Daarom verheugt hij zich nu in het bovenaardse
licht
over de hemelse lauwerkrans.
Zijn vlees heeft hij aan het kruis geslagen,
innerlijk heeft hij zich geslachtofferd.
Moge hij ons genezen, zo zwak van hart,
en ons smekend bidden verhoren.
Wij zijn ons onze schuld bewust.
Wat wij tot U niet durven zeggen,
verleen ons dat op zijn voorspraak,
nu wij onze smeekbeden tot hem richten.
Vergeef ons wat wij hebben misdaan,

Infunde lumen cordibus.
 Plechelmi per suffragia
 Remitte nobis debita;
 Carnis peracto tempore
 Tecum da semper vivere. Amen.

Vers. Amavit eum Dominus [et ornavit eum].
 Resp. Stola gloriae [induit eum].

Ad Magnificat, Antiph.
 Magnificavit sanctum suum Dominus, et dedit
 illi scientiam sanctorum, ut consummarentur in
 bonum opera eius, et pax Dei super eum in ae-
 ternum.

Oratio.
 Deus, qui fidelibus tuis magna pro parvis, aeter-
 na pro temporalibus largiris; concede propitius,
 ut qui beati Plechelmi, Confessoris tui atque
 Pontificis, merita venerantur, eius sint interces-
 sione a cunctis periculis expediti. Per Dominum
 [nostrum ...].

In Translatione autem S. Plechelmi,
 Oratio.
 Omnipotens sempiterna Deus, apud quem sem-
 per est pretiosa vita Sanctorum; praesta quaesu-
 mus, ut qui beati Plechelmi, Confessoris tui
 atque Pontificis, merita devotis mentibus vener-
 antur, eius in coelis confortia, te miserante, ha-
 bere mereantur. Per Dominum [nostrum ...].

Ad Matutinum, Invitatorium.
 In confessione laudis adoremus Dominum; *
 Qui stola gloriae, Confessorem suum decoravit
 Plechelmum. Psalmus. Venite.

Hymnus, Iste Confessor [*].

In primo Nocturno.
 Antiph. Viae viri sancti viae pulchrae, et omnes
 semitae eius pacificae; quia lignum vitae apprehendit. Psalmus: Beatus vir.

Antiph. Semitas iustitiae viasque sanctorum cu-

geef genadig wat wij dringend vragen.
 Verdrijf het duister uit de geest,
 en stort het licht in onze harten.
 Vergeef ons onze schulden
 door Plechelmus' tussenkomst.
 En is de tijd op aarde voorbij,
 geef ons bij U het eeuwig leven. Amen.

Versikel: De Heer heeft hem bemind [en gedeco-
 reerd].
 Respons: Het gewaad van de heerlijkheid [heeft hij
 hem aangetrokken].

De antifoon bij het Magnificat:
 De Heer heeft Zijn heilige verheerlijkt, Hij heeft
 hem de kennis van het hogere gegeven, opdat zijn
 werken goed en volmaakt zouden zijn. De vrede
 van de Heer zij over hem in eeuwigheid.

Gebed:
 God, die Uw gelovigen het grote schenkt in ruil
 voor het kleine en het eeuwige in ruil voor het tij-
 delijke, geef genadig dat zij die de verdiensten van
 Plechelmus, Uw belijder en bisschop, luister bij-
 zetten, door zijn tussenkomst van alle gevaren ge-
 vrijwaard worden. Door onze Heer ...

Op het translatiefeest van Plechelmus wordt evenwel het
 volgende gebed gezegd:
 Almachtige, eeuwige God, in wiens ogen het leven
 van de heiligen altijd kostbaar is, geef, vragen we
 U, dat zij die de verdiensten van de gelukzalige
 Plechelmus, Uw belijder en bisschop, met een toe-
 gewijd hart luister bijzetten, door Uw barmhartig-
 heid waardig gekeurd worden met hem samen te
 zijn in de hemel. Door onze Heer ...

Bij de metten. Oproep:
 Laten wij bij de lofzang bidden tot de Heer, die
 Zijn belijder Plechelmus met het gewaad van de
 heerlijkheid heeft getooid. Psalm: Komt [ps.94].

Hymne: Deze belijder *

Bij de eerste nocturne.
 Antifoon: De wegen van een heilig man zijn prach-
 tige wegen, en al zijn paden brengen vrede, want
 hij houdt zich vast aan de boom van het leven.
 Psalm: 'Gelukzalig is de man' [ps. 1]

Antifoon: Als een man die zalig te prijzen is, de

stodiens vir beatus, cursum vitae in pace consummavit.

Antiph. Benedictio Domini super caput iusti, memoria eius in saecula saeculorum.

Lectiones. De Epistola prima beati Pauli Apostoli ad Timotheum. Fidelis sermo. ex primo Nocturne de Communi Confessoris Pontificis.

Resp. I. Prima virtus viri sancti, habitus corporis sui, quod ita composite et uno semper modo agebat, * Ut nil appareret in eo quod posset offendere intuentes. *Vers.* Totum in eo disciplinatum, totum insigne virtutis, perfectionis forma. * Ut nil.

Resp. II. Virtute multa et scientia praeditus sanctus Dei, proximabat dignitati Sanctorum; * Cum fructu operum proferens coelestis sapientiae verba. *Vers.* A pueritia requisivit auctorem vitae, et animum dedit ad eloquia Dei. * Cum fructu.

Resp. III. In timore Dei Patris sancti gloriatio, et in sensu eius cogitatus Dei; * Et omnis narratio eius in praeceptis Altissimi. *Vers.:* Pastor populi Dei factus est in sapientia sermonis sacri. * Et omnis. Gloria [Patri et Filio ...]. * Et omnis.

In secundo Nocturno.

Antiph. Consurgens diluculo, quaesivit bona pater sanctus; et quasi florens lilium germinavit. *Psalm.* Cum invocarem.

Antiph. In testamentis pacis stetit semen illius: et usque in aeternum permanet gloria eius.

wegen van de gerechtigheid en van de heiligen bewandelt, volbrengt hij zijn levensloop in vrede.

Antifoon: De zegen van de Heer daalt neer op het hoofd van de rechtvaardige, zijn gedachtenis is tot in de eeuwen der eeuwen.

Lezingen: Uit de eerste brief van de gelukzalige apostel Paulus aan Timotheüs. En: Getrouw is zijn woord, uit de eerste nocturne van het gemeenschappelijke van een belijder / bisschop.

Eerste responsorie: Een grote voortreffelijkheid van deze heilige man was zijn waardig optreden. Hij trad altijd zo rustig en beheerst op dat er niets bij hem te bespeuren was dat onaangenaam zou kunnen zijn voor wie hem zag. *Vers:* Alles was bij hem gedisciplineerd, alles was een uitwendig teken van deugd, een toonbeeld van volmaaktheid, zodat er niets bij hem te bespeuren was dat onaangenaam zou kunnen zijn voor wie hem zag.

Tweede responsorie: Begiftigd met grote deugdzaamheid en kennis, benaderde de heilige Gods de waardigheid van de heiligen. Vrucht van werken bracht hij voort en hij sprak woorden van hemelse wijsheid. *Vers:* Vanaf zijn prille jeugd zocht hij de Schepper van het leven en zijn hart was gericht op de woorden van de Heer. Vrucht van werken bracht hij voort en hij sprak woorden van hemelse wijsheid.

Derde responsorie: De heilige vader [=Plechelmus] stelde zijn roem in de vreze Gods, zijn gedachten waren slechts op God gericht. Al zijn woorden waren aan de geboden van de Allerhoogste gewijd. *Vers:* Hij is de herder van Gods volk geworden, wijs in de heilige Schriften. Al zijn woorden waren aan de geboden van de Allerhoogste gewijd. Ere zij de Vader, enz. Al zijn woorden waren aan de geboden van de Allerhoogste gewijd.

Bij de tweede nocturne.

Antifoon: De heilige vader stond op bij het eerste morgenlicht en zocht het goede. Als een bloeiende lelie groeide hij op. *Psalm:* Toen ik aanriep [ps. 4].

Antifoon: Zijn nageslacht hield zich aan de verbonden van vrede; en zijn roem blijft tot in eeuwigheid.

Antiph. Exaltavit Dominus in aeternum cornu Christi sui; et dedit illi testamentum vitae, et sedem gloriae sua.

Vers. Elegit eum Dominus [sacerdotem sibi].
Resp. Ad sacrificandum [ei hostiam laudis].

Lectio IV
Plechelmus, ex regno [...]

Resp. Odoriferum lilium, spargens ubique vivificum suavitatis odorem; * Cuius apud nos memoria in benedictione est, apud superos in honore: Vers. Fac, laudantes te tantae plenitudinis participio non privari. * Cuius.

Lectio V.
Porro Plechelmus aliquandiu [...]

Resp. Accepit vir sanctus a Domino potestatem in praeceptis, testimoniae docere subditos, * Et in lege Dei lucem dare populo. Vers. Addidit ei gloriam Dominus, haereditatem pacis possidere in aeternum. * Et in.

Lectio VI.
Ingravescente vero aetate [...]

Resp. Testamentum aeternum cum beato patre Plechelmo constituit Dominus: * Et iustitiam ac iudicia sua ostendit illi. Vers. Magnalia hominis Dei vidit oculus eius. Et iustitiam. Gloria [Patri et Filio ...]. * Et iustitiam.

In tertio Nocturno.

Antiph. Quasi oliva pullulans, et cypressus in altitudinem se tollens, sic vir beatus ad gloriam sanctitatis ascendit. Psalmus. Domine quis habitabit.

Antiph. Porrexit manum suam vir sanctus in libationem altaris, et de sanguine uvae effudit od-

Antifoon: De Heer heeft de macht van Zijn Gezalfde verheven tot in eeuwigheid; en Hij gaf hem het verbond van het leven en de plaats van Zijn heerlijkheid.

Versikel: De Heer heeft hem uitverkoren [tot zijn priester].
Respons: Om een offer te brengen [van lofprijzing].

Vierde lezing.¹

Responsorie: Gij, welriekende lelie, die overal een levenbrengende zoete geur verspreidt; uw gedachtenis brengt ons zegen en ze wordt geëerd in de hemel. Vers: Wil ervoor zorgen dat zij die u prijzen niet beroofd worden van het deelgenootschap aan zulk een volheid. Uw nagedachtenis brengt ons zegen en ze wordt geëerd in de hemel.

Vijfde lezing.

Responsorie: De heilige ontving van de Heer macht in geboden, om hen over wie hij gesteld was Zijn getuigenissen te onderrichten, en in de wet van God licht te verschaffen aan het volk. Vers: De Heer verleende hem de heerlijkheid om de erfenis van vrede te bezitten tot in eeuwigheid; en in de wet van God licht te verschaffen aan het volk.

Zesde lezing.

Responsorie: De Heer heeft een eeuwigdurend verbond met de gelukzalige vader Plechelmus gesloten; en Hij heeft hem de rechtvaardigheid van Zijn oordelen getoond. Vers: Zijn oog heeft de grote daden van de man Gods gezien; en Hij heeft hem de rechtvaardigheid van Zijn oordelen getoond. Ere zij de Vader, enz. En Hij heeft hem de rechtvaardigheid van Zijn oordelen getoond.

Bij de derde nocturne.

Antifoon: Als een opschietende olijf en een cipres die zich hoog verheft stijgt de gelukzalige man op tot de roem van heiligheid. Psalm: Heer, wie zal wonen [ps. 14].

Antifoon: De heilige man strekte zijn hand uit om het offer van wijn op het altaar te brengen en hij

orem divinum excelso Principi.

Antiph. Ampliavit gentem suam vir iustus, adeptus gloriam in conversatione eius.

Vers. Tu es sacerdos in [aeternum].
Resp. Secundum ordinem [Melchisedech].

Homilia in Evangelium. Homo quidam peregre proficiscens; e tertio Nocturno de Communi Confessoris Pontificis.

Resp. VII. O oliva fructifera in domo Dei, o oleum laetitiae, fovens beneficius, coruscans miraculis: * Fac nos eius, qua frueris, lucis suavitatisque participes. *Vers.* Introisti in potentias Domini, et iam potentior factus es ad impetrandum. * Fac nos.

Resp. VIII. De praesenti Babylonia transivit hodie sanctus Plechelmus ad supernae civitatis atria latissima; * Ubi nullus dolor vel miseria. *Vers.* Hic fulget miraculorum gratia, illic gloria. * Ubi nullus. Gloria [Patri et Filio]. * Ubi nullus.

Ad Laudes et per Horas.

Antiph. Iste sanctus dignus in memoriam vertitur hominum, qui ad gaudium transiit Angelorum: quia hac in peregrinatione solo corpore constitutus, cogitatione et aviditate in illa aeterna patria conversatus est. *Psalm.* Dominus regnavit. *Cum reliquis de Dominica.*

Antiph. Honoravit Deum vir sanctus in operibus suis, et in oblectatione susceptus est ab eo.

Antiph. Extulit manus suas pater venerabilis, dare gloriam Deo labiis suis, et in nomine ipsius gloriari.

goot het bloed van de druiven uit als een goddelijke geur voor de Vorst in den hoge.

Antifoon: De rechtvaardige heeft zijn volk vermeerderd; door zijn levenswijze heeft hij zich de hemelse heerlijkheid verworven.

Versikel: Gij zijt priester in [eeuwigheid].
Respons: Naar de orde [van Melchisedek].

Preek over het evangelie: Een man vertrok naar het buitenland; uit de derde nocturne van het commune van een belijder / bisschop.

Zevende responsorie: O vruchtdragende olijf in het huis van God, o olie van vreugde, die ons koestert met uw weldaden, die schittert van wonderen; maak ons deelgenoot aan dat licht en die zoetheid, waarvan gij geniet. *Vers:* Gij zijt binnengegaan in de macht van de Heer; nu zijt ge machtiger geworden om gunsten te verkrijgen. Maak ons deelgenoot aan dat licht en die zoetheid, waarvan gij geniet.

Achtste responsorie: Vanuit het aardse Babylonië is de heilige Plechelmus op de dag van vandaag overgegaan naar de weidse paleizen van de hemelse stad, waar in het geheel geen droefheid of ellende heerst. *Vers:* Hier schittert hij door de gunst van wonderen, daar door heerlijkheid. Waar in het geheel geen droefheid of ellende heerst. Ere zij de Vader, enz. Waar in het geheel geen droefheid of ellende heerst.

Bij de lauden en gedurende de uren.

Antifoon: Deze heilige, die overgegaan is naar de vreugde van de engelen, verdient een gedachtenis bij de mensen. In dit pelgrimsoord bevond hij zich immers alleen met zijn lichaam, met zijn gedachten en verlangens verbleef hij reeds in dat eeuwig vaderland. *Psalm:* De Heer heeft geheerst [ps. 92]. En het overige van de zondag.

Antifoon: De heilige heeft God door zijn werken geëerd, en hij is door Hem opgenomen in verkwikking.

Antifoon: De eerwaarde vader hief zijn handen op om God met zijn lippen te verheerlijken, en te roemen op Zijn naam.

Antiph. Dedit Dominus sancto suo iucunditatem cordis, fieri pacem in diebus suis in populo Dei.

Antiph. Replevit Sanctum suum Dominus spiritu intelligentiae; et ipse fluentia doctrinae monstravit populo Dei.

Capitulum. Ecce sacerdos magnus.

Hymnus. Jesu redemptor omnium.

Vers. Iustum dedixit [Dominus per vias rectas].
Resp. Et ostendit [illi regnum Dei].

Ad Benedictus, Antiph.
Benedictus Dominus Deus Patris nostri, qui eius doctrina et exemplo aedificavit Ecclesiam suam, eius felici assumptione supernam laetificavit civitatem, eius solenni recordatione praesentem hodie consolatur familiam.

Ad Vesperas, Antiph.
Sanctus Dei Confessor Plechelmus de omni corde suo laudavit Deum, et dilexit Dominum qui fecit illum. Psalmus. Dixit Dominus. Cum reliquis de Dominica; et loco ultimi, Psalm. Memento Domine David.

Antiph. Christus purgavit peccata ipsius, et exaltavit in aeternum cornu illius.

Antiph. Os suum aperuit sapientiae, et lex clementiae in lingua eius.

Antiph. Excubabat quotidie ad fores sapientiae, ut divinarum Scripturarum caperet intellectum.

Antiph. Quasi stella matutina in medio nebulae, sic effulsit sanctus Plechelmus in templo Domini.

Capitulum et Hymnus. O Christe, regnans cum Patre; ut supra in primis Vesperis.

Vers. Iustum deduxit [Dominus per vias rectas]
Resp. Et ostendit [illi regnum Dei]

Antifoon: God heeft het hart van Zijn heilige van vreugde vervuld omdat er in zijn dagen vrede heerste onder zijn volk.

Antifoon: De Heer heeft Zijn heilige vervuld van de geest van inzicht; en deze deed zijn onderrichtingen stromen onder het volk van God.

Capitulum: Zie de hogepriester [Sir. 50: 5-7].

Hymne: Jezus, Verlosser van allen.

Versikel: Hij leidde de rechtvaardige [langs rechte wegen].
Respons: En Hij toonde [hem het rijk Gods].

Antifoon bij het Benedictus: Gezegend is de Heer God van onze vader [=Plechelmus], die door zijn onderrichting en voorbeeld Zijn Kerk heeft opgebouwd, door zijn heugelijke opneming [in de hemel] de hemelse stad heeft verblijd en door dit plechtige gedachtenisfeest vandaag de aanwezige kring van gelovigen vertroosting biedt.

Antifoon bij de vespers: De heilige belijder Gods Plechelmus heeft God van ganser harte verheerlijkt, en hij heeft de Heer bemind die hem heeft geschapen. Psalm: De Heer heeft gezegd [ps. 109]. Met het overige van de zondag; en in plaats van de laatste psalm: Heer, wees David gedachtig [ps. 131].

Antifoon: Christus heeft zijn zonden uitgewist en Hij heeft de hoorn van zijn macht verheven tot in eeuwigheid.

Antifoon: Hij opende zijn mond voor de wijsheid en de wet van het mededogen klonk in zijn woorden.

Antifoon: Dagelijks waakte hij bij de deuren van de wijsheid om inzicht te krijgen in de goddelijke Schriften.

Antifoon: Zoals de morgenster te midden van de nevel, zo schitterde de heilige Plechelmus midden in de tempel.

Capitulum en hymne: O Christus, die met de Vader heerst; zoals boven in de eerste vespers.

Versikel: Hij leidde de rechtvaardige [langs rechte wegen].
Respons: En hij toonde [hem het rijk Gods].

Ad Magnificat, Antiph.

Exultet in Domino spiritus viri sancti, qui mole
levatus corporea, totus pergit in Deum, et adha-
erens illi sit unus cum eo spiritus in aeternum.

Antifoon bij het Magnificat:

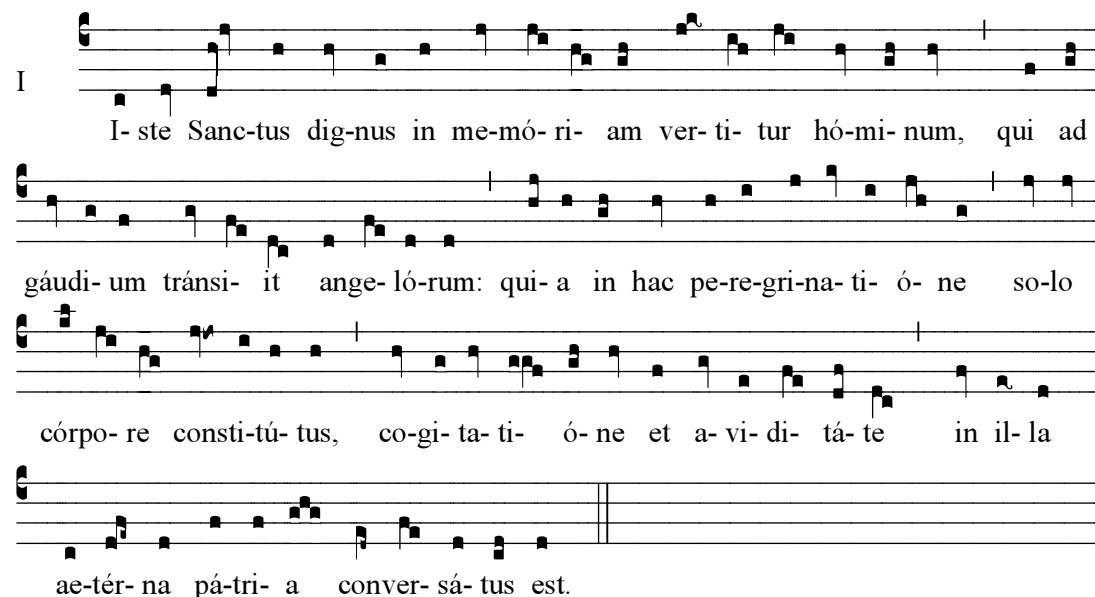
Moge de geest van deze heilige man jubelen in
de Heer die, bevrijd van de last van het lichaam,
geheel in God opgaat. Hij hecht zich aan Hem
en wordt één van geest met Hem tot in eeuwig-
heid.

*Per Octavam, Lectiones secundi ac tertii Nocturni desu-
mantur ex Octavario.*

*Tijdens het octaaf worden de lezingen van de tweede en
derde nocturne genomen uit het Octavarium.*

2.4 De gezangen*Lauden, antifoon 1: Iste sanctus dignus*

I

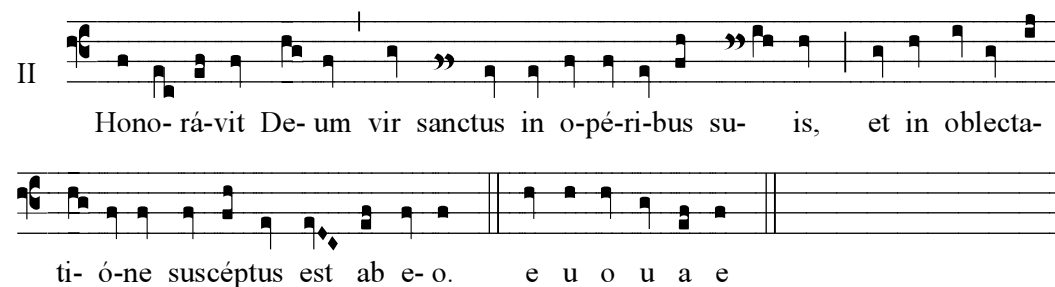
I- ste Sanc-tus dig-nus in me-mó-ri- am ver-ti- tur hó-mi- num, qui ad
gáudi- um tránsi- it ange-ló-rum: qui- a in hac pe-re-gri-na- ti- ó- ne so-lo
córpo- re consti-tú- tus, co-gi- ta- ti- ó- ne et a- vi- di- tá- te in il- la
ae-tér- na pá-tri- a conver- sá- tus est.

Bron: Karlsruhe, Badische Landesbibliothek, Musikabteilung, Aug. LX, fol. 192v.

Commentaar: In de rubriek bij de eerste vespers in *Officia Sanctorum* 1640 staat *Iste sanctus digne* (een versie die gesteund wordt door vele handschriften); bij de lauden in *Officia Sanctorum* 1640 staat echter *dignus*. Het hs te Karlsruhe bevat geen differentia bij deze antifoon.

Lauden, 2e antifoon: Honoravit Deum

II

Hono- rá-vit De- um vir sanctus in o-pé-ri-bus su- is, et in oblecta-
ti- ó-ne suscep-tus est ab e-o. e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 108v.

Lauden, 3e antifoon: *Extulit manus suas*

III

Ex- tú-lit ma-nus su- as pa-ter ve-ne-rá-bi- lis da-re gló- ri- am

De-o [a] lá- bi- is su-is, et in nó- mi- ne ípsi- us glo- ri- á- ri.

e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 109r.

Commentaar: In *Officia Sanctorum* 1640 ontbreekt het woord *a* tussen *Deo* en *labiis* (r. 2); het staat wel in de beide handschriften Den Haag 70 E 4 en Brussel 6436.

Lauden, 4e antifoon: *Dedit Dominus sancto suo*

IV

De- dit Dó-mi-nus sancto su- o iu-cundi-tá-tem cor- dis, fí- e-ri pa-cem

in di- é-bus su- is in pó- pu-lo De- i. e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 109r.

Commentaar: Den Haag 70 E 4 heeft *iocunditatem*, *Officia Sanctorum* 1640 heeft *incunditatem*, bedoelt waarschijnlijk *iucunditatem*.

Lauden, 5e antifoon: *Replevit sanctum suum*

VII

Replé- vit sanctum su-um Dó-minus spí- ri-tu in-tel-li-gén- ti- ae; et ipse

flu- énta doctrí-nae mon- strá- vit pó- pu- lo De- i. e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 109r.

Commentaar: *Officia Sanctorum* 1640 heeft *monstravit* (r. 2), terwijl de beide handschriften Den Haag 70 E 4 en Brussel 6436 *ministravit* hebben.

Lauden, Benedictus-antifoon: *Benedictus Dominus Deus*

V

Be-ne-díc- tus Dó- mi- nus De- us Pa- tris nos- tri, qui e- ius doctrí- na et

exém- plo aedí- fí- cá- vit Ecclé- si- am su- am, e- ius fe- lí- ci assumpti-

ó- ne su- pér- nam lae- ti- fí- cá- vit ci- vi- tá- tem su- am, e- ius so- lén- ni recor- da-

ti- ó- ne praesén- tem hó- di- e conso- lá- tur famí- li- am [su- am]. e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 110r; Brussel, KB, 6436.

Commentaar: Den Haag 70 E 4 en Brussel 6436 hebben de melodie getransponeerd, met finalis c; in de editie is gekozen voor een versie met finalis f en een verlaagde b. *Officia Sanctorum* 1640 heeft solenni (r. 3), Den Haag 70 E 4 solempni. In *Officia Sanctorum* 1640 ontbreekt laatste woord suam.

Ad matutinum, invitatorium: *In confessione laudis*

IV

In confes- si- ó- ne lau- dis ad- o- ré- mus Dó- mi- num; qui

sto- la gló- ri- æ, con- fessó- rem su- um de- co- rá- vit

Ple- chélmum. Ps: Ve- ní- te ex- ul- témus

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107v.

Commentaar: Den Haag 70 E 4 heeft Bernardum i.p.v. Plechelmum.

1e nocturne, 1e antifoon: *Viae viri sancti*

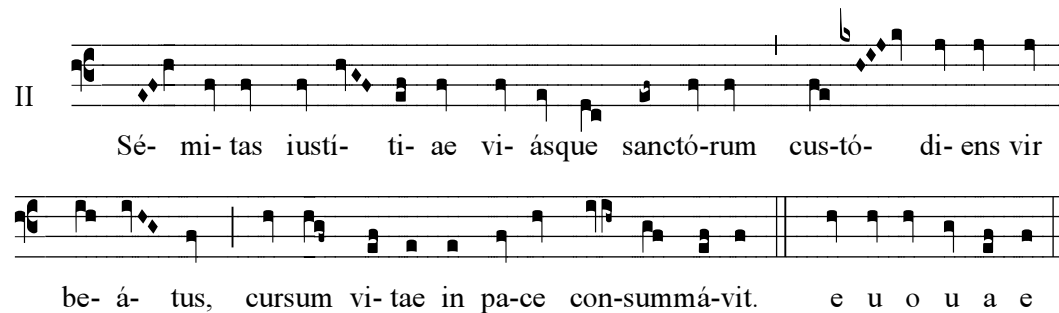
I

Vi- ae vi- ri sancti vi- ae pul- chrae, et om- nes sé- mi- tae e- ius

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107r.

1e nocturne 2e antifoon: *Semitas iustitiae*

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107r.

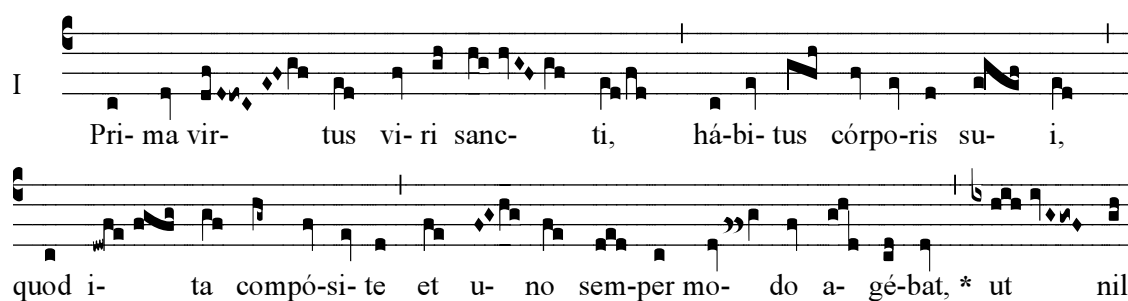
1^e nocturne, 3^e antifoon: *Benedictio Domini*

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107r.

Commentaar: *Officia Sanctorum* 1640 heeft evenals Den Haag 70 E 4 *secula seculorum* (dus niet met *ae*).

1e nocturne, 1e responsorie: *Prima virtus viri sancti*

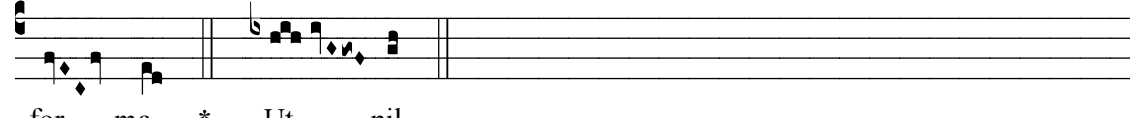

ap-pá-re-ret in e-o quod posset of-fénde-re in-tu-én-tes.

¶ To-tum in e-o di-scipli-ná-tum, to-tum in-sígne vir-tú-tis, per-fec-ti-ó-nis

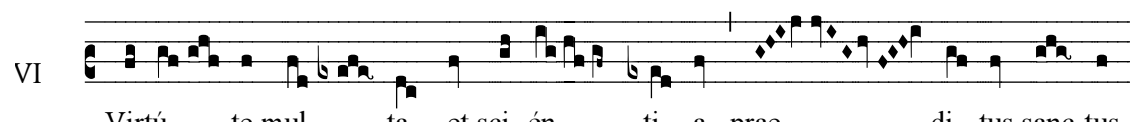
for-ma. * Ut nil.

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107v; Brussel, KB, 6436.

Commentaar: De neumen boven ut nil ... posset zijn in Den Haag 70 E 4 slechts ten dele zichtbaar: ze bevonden zich op de bovenkant van het perkament (fol. 108r) dat afgesneden is. De mol boven *perfectionis* ontbreekt in Den Haag 70 E 4 en is door de editoren toegevoegd op muzikale gronden.

1^e nocturne, 2^e responsorie: *Virtute multa et scientia*

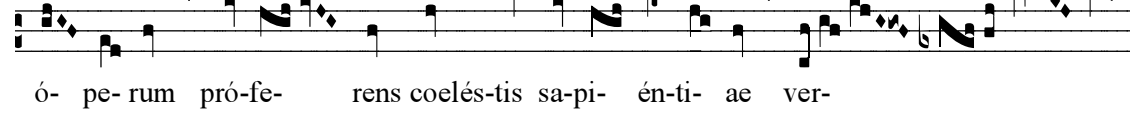
VI

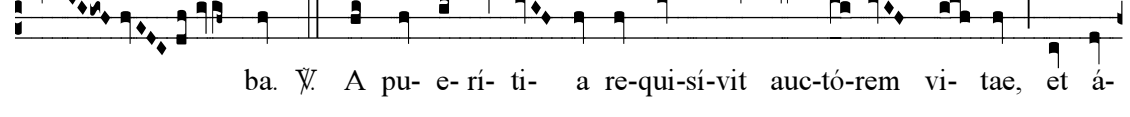
Virtú-te mul-ta et sci-én-ti-a prae-di-tus sanc-tus

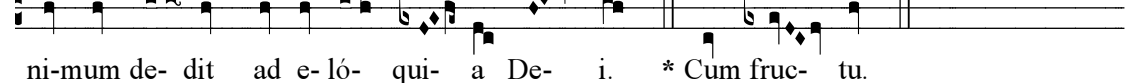
De-i, pro-xi-má-bat digni-tá-ti Sanc-tó-rum; * cum fruc-tu

ó-pe-rum pró-fe-rens coelés-tis sa-pi-én-ti-ae ver-

ba. ¶ A pu-e-rí-ti-a re-qui-sí-vit auc-tó-rem vi-tae, et á-

ni-mum de-dit ad e-ló-qui-a De-i. * Cum fruc-tu.

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 108r.

Commentaar: In Den Haag 70 E 4 heeft dit responsorie een *Gloria Patri*, aangezien het daar als derde responsorie van de nocturne functioneert.

1e nocturne, 3e responsorie: *In timore Dei Patris*

I
In tí-mo- re De- i Pa- tris sanc- ti glo- ri-
á- ti- o, et in sen-su e- ius co- gi-
tá- tus De- i; * et omnis narrá- ti- o e- ius in
prae- cép-tis Al- tís-si- mi. V Pas-
tor pó-pu- li De- i fac- tus est in sa-pi- én- ti- a ser- mó- nis
sa- cri. * Et. V Gló-ri- a Pa- tri et Fí- li- o, et Spi- rí- tu- i
Sanc- to. * Et.

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 108v; Brussel, KB, 6436.

Commentaar: De bivrige op sensu (r. 2) is in Den Haag 70 E 4 gecorrigeerd uit een tristropha. De melodie op et Filio (r. 6) is in Den Haag 70 E 4 onleesbaar en overgenomen uit Brussel 6436, fol. 81r. De mol boven narratio ontbreekt in Den Haag 70 E 4 maar moet vrijwel zeker gezongen worden; ook ontbreekt in Den Haag 70 E 4 het herstellingsteken in het vers op sermonis, maar dit kan toegevoegd worden op grond van de parallelle plaats in het *Gloria Patri*.

2^e nocturne, 1^e antifoon: *Consurgens diluculo*

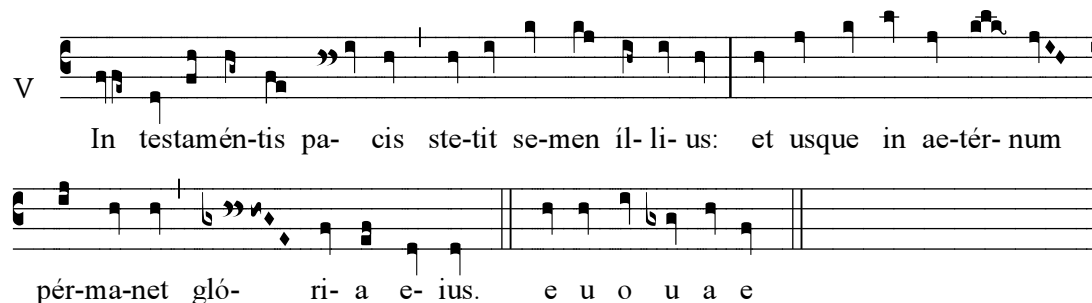
IV
Con-súr- gens di- lú- cu- lo, quæ-sí-vit bo- na pa- ter sanc- tus;

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107r.

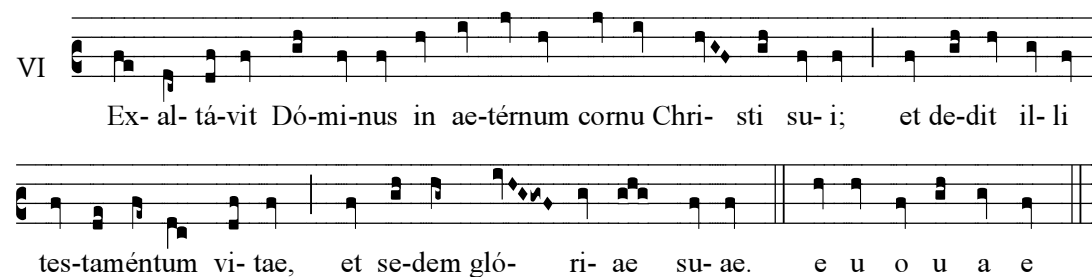
Commentaar: De liquescent op sanctus (r. 1) is in Den Haag 70 E 4 toegevoegd door een latere hand.

2^e nocturne, 2^e antifoon: *In testamentis pacis*

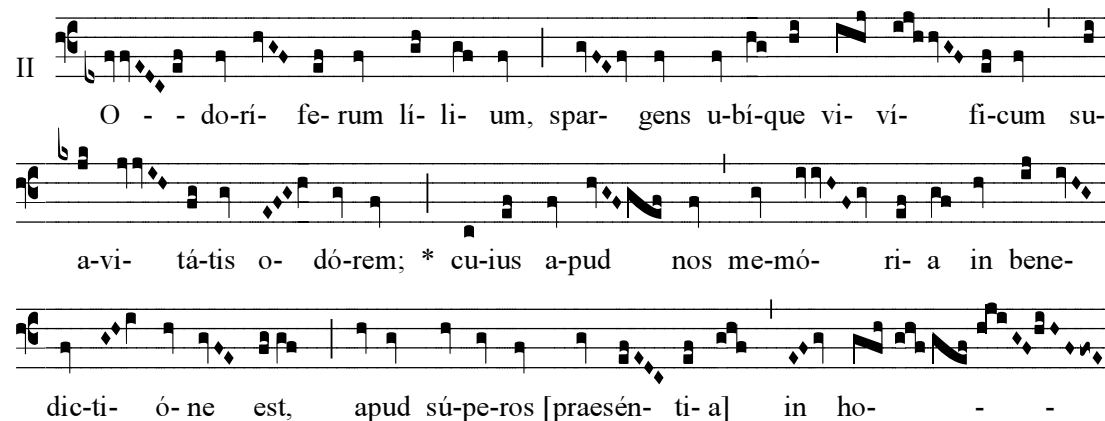
Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107r.

2^e nocturne, 3^e antifoon: *Exaltavit Dominus*

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107v.

2^e nocturne, 1^e responsorie: *Odoriferum lilium*

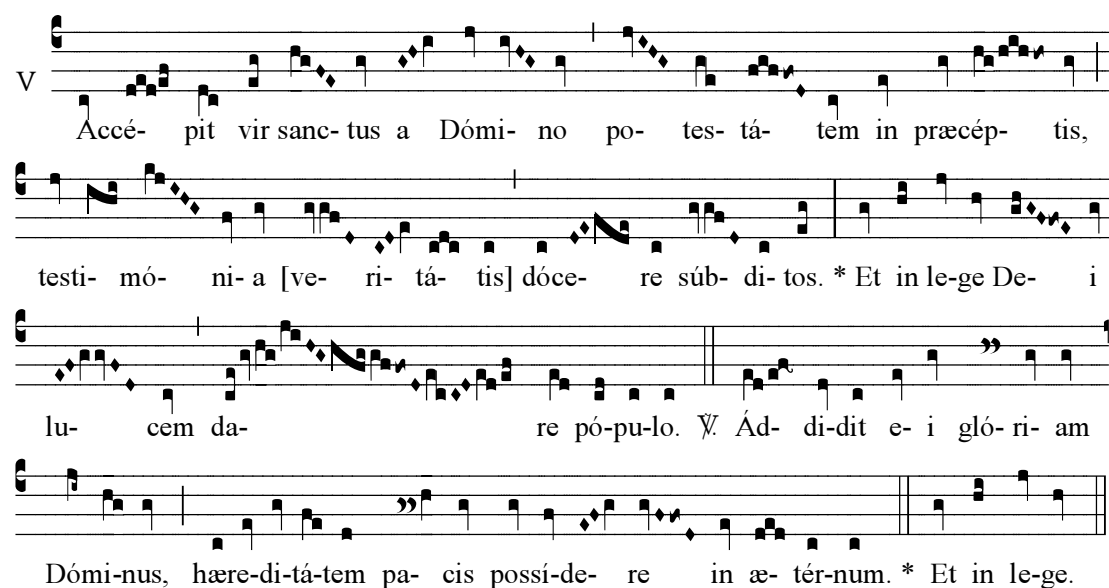

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 110v; Brussel, KB, 6436.

Commentaar: Beide handschriften hebben *O odoriferum*, in tegenstelling tot *Officia Sanctorum 1640* dat *Odoriferum* heeft. De eerste notengroep boven *honore* (r. 3) is onleesbaar door vlekjes en beschadigingen van het perkament van Den Haag 70 E 4; de hier gegeven porrectus is overgenomen uit Brussel 6436. Hetzelfde geldt voor de neumen boven *pleni* (r. 4); deze komen overigens overeen met de parallelle passage bij *et Filio* in het *Gloria* (dat in Den Haag 70 E 4 is toegevoegd, aangezien dit gezang daar in de tweede vespers als responsorie fungeert). Het woord *praesentia* (r. 3) is overgenomen uit Den Haag 70 E 4; het ontbreekt in *Officia Sanctorum 1640*, maar het hoort er wel. Den Haag 70 E 4 en Brussel 6436 hebben in plaats van *laudantes* (r. 4) *canentes*.

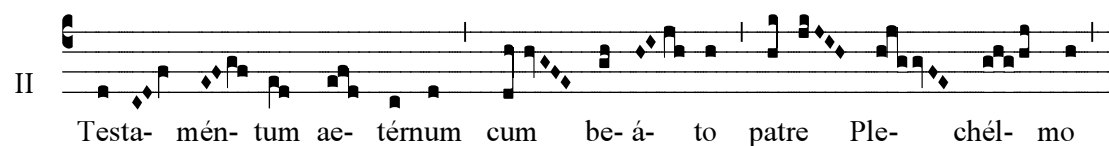
2^e nocturne, 2^e responsorie: *Accepit vir sanctus*

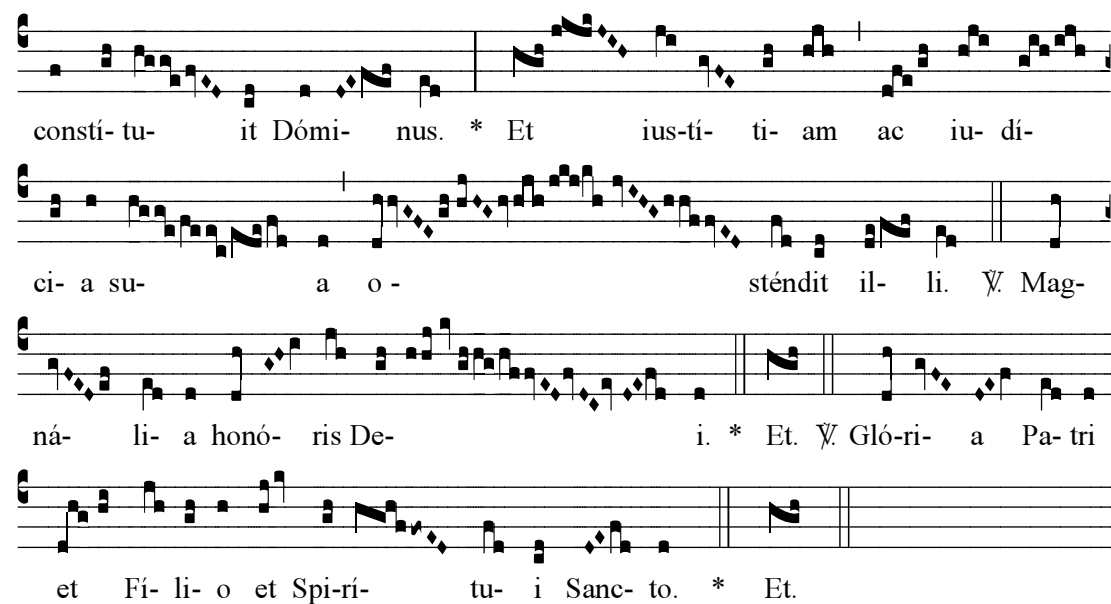

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 108v.

Commentaar: Het woord *veritatis* (r. 2) dat zowel in Den Haag 70 E 4 als in Brussel 6436 staat, ontbreekt in *Officia Sanctorum 1640*. In het repetendum heeft *lege* (r. 4) in Den Haag 70 E 4 een liquescerende clivis (c-b).

2^e nocturne, 3e responsorie: *Testamentum aeternum*

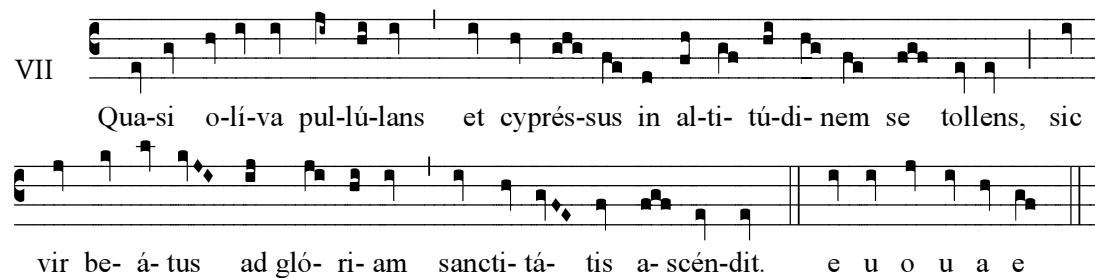

constí- tu- it Dómi- nus. * Et ius-tí- ti- am ac iu- dí-
 ci- a su- a o - sténdit il- li. ✠ Mag-
 ná- li- a honó- ris De- i. * Et. ✠ Gló-ri- a Pa- tri
 et Fí- li- o et Spi-rí- tu- i Sanc- to. * Et.

Bron: Wenen, Diözesanarchiv, Bestand Domprobstei Kirnberg, Handschrift D 4, fol. 263v-264v.

Commentaar: Wenen DA D 4 heeft Rudberto i.p.v. *Plechelmo* (r. 1); verder wijkt de tekst van het vers bij *Officia Sanctorum 1640* na het eerste woord *Magnalia* (r. 3) af van die uit het Weense handschrift; de tekst bij *Officia Sanctorum 1640* is langer en luidt: *Magnalia hominis Dei vidit oculos eius*.

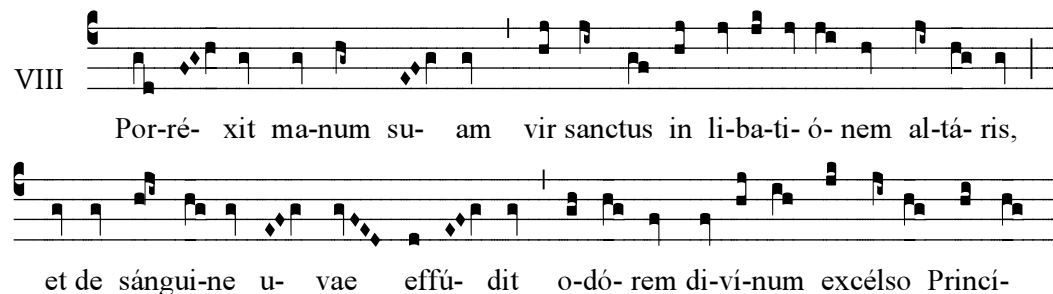
3e nocturne, 1e antifoon: *Quasi oliva pullulans*

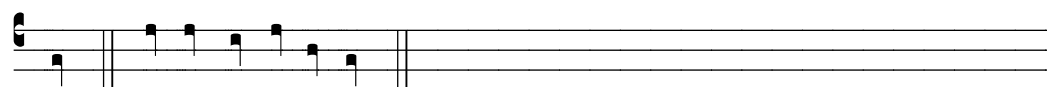
VII Qua-si o-lí-va pul-lú-lans et cyprés-sus in al-ti- tú-di-nem se tollens, sic
 vir be- á- tus ad gló- ri- am sancti- tá- tis a- scén-dit. e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107v.

3e nocturne, 2e antifoon: *Porrexit manum suam*

VIII Por-ré- xit ma-num su- am vir sanctus in li-ba-ti- ó- nem al-tá- ris,
 et de sán-gui-ne u- vae effú- dit o-dó- rem di-ví-num excélso Princí-

pi. e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 108r.

Commentaar: De neum op *excelso* (r. 2) in Den Haag 70 E 4 is slechts gedeeltelijk te lezen, doordat de bovenmarge van het folium is bijgesneden.

3e nocturne, 3e antifoon: *Ampliat gentem suam*

Ampli- á-vit gentem su- am vir ius-tus, ad-éptus gló- ri- am in con-

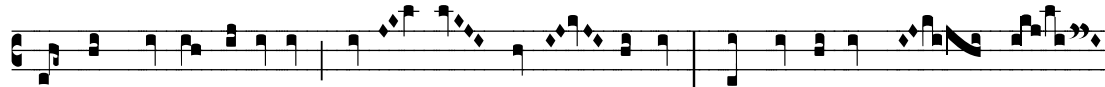
ver-sa- ti- ó-ne e-ius. e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 108v.

3e nocturne, 1e responsorie: *O oliva fructifera*

O o- lí- va fructí- fe-ra in do-mo De- i, o o- lé- um laetí- ti- ae

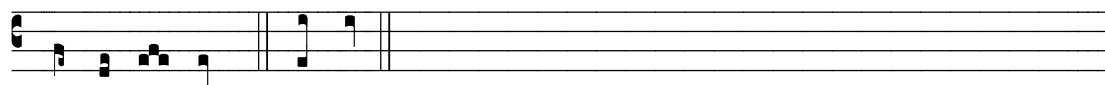
fo- vens be-ne- fi-ci- is, corú- scans mi-rá- cu- lis; * Fac nos e-ius qua frú-

e-ris, lu- cis su-a-vi- ta- tisque par- tí- ci-pes.

℥ In-tro- í- sti in po-tén- ti- as Dó-mi- ni, et iam po-tén- ti- or [factus es] ad

impe-trán- dum. * Fac nos.

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 109r.

Commentaar: *Officia Sanctorum* 1640 heeft, in tegenstelling tot de beide handschriften Den Haag 70 E 4 en Brussel 6436, *factus es* tussen de woorden *potentior* en *ad* in het vers (r. 4); deze passage is hier als kort recitatief ingelast.

Eerste vespers, Magnificat-antifoon: *Magnificavit sanctum suum*

I

Ma-gni-fi-cá-vit sanctum su-um Dó-mi-nus, et de-dit il-li

sci-én-ti-am sanctó-rum, ut consumma-rén-tur in bonum ó-pe-ra e-ius,

et pax De-i su-per e-um in ae-térnum. e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 107v; Brussel, KB, 6436.

Commentaar: Brussel 6436 heeft op de plek van het molteken op suum een rasuur: een si (i.p.v. een si-bémol) is dan ook eveneens mogelijk. Den Haag 70 E 4 heeft een kleine rasuur (vermoedelijk autocorrectie) boven Dominus.

2e vespers, Magnificat-antifoon: *Exultet in Domino*

I

Exúl-tet in Dó-mi-no spí-ri-tus vi-ri sancti, qui mo-le le-vá-tus

corpo-ré-a, to-tus per-git in De-um, et ad-haé-reus

il-li u-nus sit cum e-o spí-ri-tus in ae-térnum.

e u o u a e

Bron: Den Haag, KB, 70 E 4, fol. 110v; Brussel, KB, 6436.

Commentaar: Officia Sanctorum 1640 heeft qui mole (r. 1) terwijl Den Haag 70 E 4 quod mole heeft. Officia Sanctorum 1640 heeft sit unus (r. 3), terwijl Den Haag 70 E 4 unus sit heeft; om melodische reden is hier Den Haag 70 E 4 gevolgd. De verlagings- en herstellingstekens in Den Haag 70 E 4 op illi unus (r. 3) worden beide bevestigd door Brussel 6436.